

Cecco Angiolieri e Meo de' Tolomei il Vitale s'è attenuto ai precedenti risultati del Marti (art. cit.), atribuendo al primo 109 poesie, più 21 dubbie, e al secondo 20, di cui una dubbia, mentre oggi il Marti assegna a Cecco 112 sonetti, più 16 dubbii, e a Meo solo 18 composizioni, più 4 dubbie. Su questo complesso problema cfr. anche le conclusioni, leggermente divergenti, di A. Bazzini.⁷ Infine il Vitale non accoglie l'identificazione di Nicola Muscia con Muscia da Siena, ammessa dal Marti.

Quanto al testo, il Vitale segue il Massera, rendendo conto delle poche varianti (ma il testo masseriano non merita completa fiducia, specie linguisticamente); il Marti è tornato, utilmente, ai codici, ma i suoi criteri non hanno convinto tutti,⁸ né la natura della collezione di cui la sua edizione fa parte gli ha purtroppo permesso di fornire varianti. L'informazione bibliografica e i riferimenti ai manoscritti risultano più completi nei volumi del Vitale. Le due edizioni sono largamente commentate, il che riesce utilissimo e per la difficoltà dei testi e per la mancanza, salvo poche eccezioni, di precedenti commenti; forse più ricca e utile dal punto di vista linguistico è l'annotazione del Vitale. I commenti sono integrati da glossari assai ampi e ben curati. Due edizioni, come si vede, in certo modo reciprocamente integrantesi e perciò ambedue utilissime.

Alberto VARVARO

DANTE ALIGHIERI: *La Divina Comèdia*. Traducció i comentaris de JOSEP MARIA DE SAGARRA. Volum I: *Infern.* — Volum II: *Purgatori.* — Volum III: *Paradis.* Barcelona, Editorial Alpha, 1950-1952. 424 pàgs. + 1 lám.; 386 + (2) pàgs.; 416 pàgs. («Clàssics de tots els temps».)

Podriem afirmar que aquesta traducció catalana en vers de *La Divina Comèdia*, feta per Josep Maria de Sagarra, té categoria d'obra original, com en té una curta sèrie de traduccions en la literatura de tots els temps. Probablement ens trobem davant la millor traducció poètica que existeix de Dante en una llengua romànica. La traducció catalana d'Andreu Febrer, del començament del segle xv, restarà des d'ara com un record bibliogràfic. De fet, el geni de Dante Alighieri no s'haurà trobat fins ara enfront d'un altre poeta que hagi posseït en un grau tan elevat i tan àgil les qualitats creadores de Sagarra. No es tracta d'establir paral·lels inútils, ans d'explicar el significat d'una obra que pot tenir repercussions decisives dins els dominis d'una cultura. Sagarra, pertanyent a un món d'idees tan dissemblant del que personificà el poeta florentí, era potser el més indicat, entre nosaltres, per a reflectir tot el color i tota la bellesa de la *Commedia* dantesca. Malgrat la dissemblança de temperament, el nostre poeta només havia de renunciar en la seva empresa a unes petites parcel·les del seu estil singular; en altres paraules, baldament la noble i neta fraseologia del Dante del *Paradiso* ha imposat constantment moderació

7. *Intorno all'autenticità delle rime ascritte a Cecco Angiolieri*, FR, I (1954), fasc. IV, pp. 30-38.

8. V. G. CONTINI, *GStLI*, CXXXI (1954), 220-226, e, dello stesso Marti, *Per un'edizione dei Giocosi e su alcune questioni di metrica antica*, «Rassegna della Lett. It.», LIX (1955), 41-47.

a l'elocució de Sagarra, les altres dues parts del poema, l'*Inferno* i el *Purgatorio*, admetien, en línies generals, un acoblament natural amb els dots instintius del nostre poeta. Ell ha sabut conjugar sàviament les concordances i els desacords: heus aquí el seu secret i el seu èxit.

En aquesta conjugació, en efecte, arrela el mèrit del poeta català, que s'ha sabut ajustar a l'art, a la dicció i als sistemes rítmic i rimic de l'original amb una fidelitat sorprenent, sense velar ni adulterar cap aspecte important de la seva personalitat o de la personalitat poètica que encarna. D'on, quan per raons externes es veu forçat a apartar-se, la qual cosa s'esdevé poques vegades, de la locució del model, el nou vers o la nova expressió són d'encuny típicament sagarrià o estrictament dantesc. Citem-ne només, a l'atzar, tres exemples: *Inf.*, XIV, 8-9: *una gran landa | che dal suo letto ogni pianta remove* = «una gran planura, | on, d'herba, no se'n veia ni un sol bri»; *Purg.*, XI, 125-126: *cotal moneta rende | a sodisfar chi è di là troppo oso* = «que amb tal moneda paga | el qui ha viscut allà amb un rei al cor»; *Par.*, XVII, 68-69: *si ch'a te fia bello | aveti fatta parte per te stesso* = «i veuràs que t'és més bell | anar tot sol que mal acompanyat». Si hom afegeix a aquestes solucions hàbils o enginyoses, pròpies de tota versió, les dificultats inherents a un text del segle XIII i a un pensament tan sovint obert a la discussió, el lector d'avui es veurà constret a admirar la fortuna amb què Sagarra ha salvat la llunyania cronològica i mental amb una llengua i una sintaxi sempre vives, espontànies i sòlides.

Aquesta edició catalana de la *Commedia* dona el text original a peu de pàgina, en dues columnes i en lletra més petita, la qual cosa permet de comparar fàcilment la traducció amb el pensament dantesc. L'obra no porta pròleg i no precisa de quin text crític el nostre poeta s'ha servit per a la seva traducció; és un oblit que cal lamentar. Creiem que correspon al que va establir Vandelli per a la SocietÀ Dantesca Italiana. Cadascun dels cants va acompanyat d'un comentari global de Sagarra, en el qual se sintetitza, d'una manera clara i eficaç, l'enorme exegesi que el poema ha inspirat als dantistes. El comentari és extret principalment del de Scartazzini, completat i posat al dia per Vandelli. Només qui conegui, bé que sigui en la seva part mínima, aquesta exegesi podrà determinar l'esforç d'assimilació i de reconstrucció d'aquestes glosses, que cal llegir íntegrament per a capir el difícil desenvolupament de la *Commedia*.

Els tres volums, presentats irreprotxablement en tots els aspectes tipogràfics, han estat revisats per Joan B. Solervicens.

Miquel Dolç

FRANCESCO PETRARCA: *Sonets, cançons i madrigals*. Traducció per OSVALD CARDONA. Barcelona, Editorial Alpha, 1955. 364 pàgs. + 1 lám. («Clàssics de tots els temps».)

Sota aquest títol, Osvald Cardona ha arreplegat un ample conjunt de composicions bàsiques de Francesco Petrarca, regit per un criteri d'unitat orgànica. Creiem que ha reeixit en la difícil comesa que suposa una versió poètica, als nostres dies, d'una obra tan cenyida, coherent i harmònica com és el *Canzoniere*. Obligat, per exigències externes, a prescindir d'una part de l'obra, el traductor ha optat per excloure'n aquella que per l'excés del con-